№ 102: УСІ БАРВИ СВІТУ

Барви сили, гніву і любові

ІРИНА СТАРЧЕНКО

27 КВІТНЯ 2023

Коли дивишся на знімки чи відео з фронтових міст і селищ, особливо тих, які все ж були захоплені окупантами після багатьох тижнів бойових дій, жахає не тільки масштаб та безсенсовість руйнувань, а й саме перетворення затишних, зелених, милих українських містечок у суцільне чорне ніщо. Знищене й випалене буквально усе живе, не залишається ані будинків, ані дерев, ані дитячих майданчиків. Навіть якщо ці населені пункти будуть звільнені найближчим часом, складно уявити, як люди туди повертатимуться, щоб намагатися відбудовувати та знову обживати згарища. Особливо важко думати про все це зараз, коли у нас — весна (бодай якась, складна і воєнна, але весна: із сонечком, квітами, ніжною травичкою і новими надіями), а там її вже не буде.

Максиміліан Ленц, «Весняний танок», 1913 рік

Ми добре розуміємо, що ця чорнота й випаленість — не тільки зовнішня, а і внутрішня. Недарма тоталітарним суспільствам — чи реальним, чи вигаданим — властиві чорні, коричневі, сірі кольори, іноді відтінені додатковим яскравим акцентом, який, утім, має виразне ідеологічне навантаження, як-от червоний у Радянському Союзі чи Третьому Рейху або ж суворо регламентований колір одягу в теократичному Ґілеаді Маргарет Етвуд. Байдуже, який саме устрій має недемократична й невільна держава: вона завжди занурена в сірість, адже намагається притлумити перш за все вияви особистої свободи — навіть у таких дрібничках, як стиль одягу, колір волосся і нігтів, кількість сережок у вухах та в інших частинах тіла, дизайн житла, крамниці, офісу. Рано чи пізно це зводиться до вічно брудних під'їздів, однакових вкритих пилом і дохлими мухами вітрин, однакової затертої церати на кухонному столі, однакових коричневих шкільних платтів із чорними фартухами, однакових будівель з однаковими стінами, однаковими підлогами, однаковими портретами… Ті, кому не пощастило народитись і трохи пожити в Радянському Союзі, відчули це на власній шкірі, але й усі інші можуть добре бачити, що відбувається в сучасних тоталітарних країнах.

Ми зараз багато говоримо про геноцидні практики окупантів щодо української мови, культури, етносу як такого. Та це лише невелика частина загального викорінення національного й культурного різноманіття, до якого вдаються росіяни. Не так навіть заради покращення свого життя коштом інших (бо ж не можна сказати, що етнічні росіяни живуть значно краще за колонізовані народи), як для «викорінення різноманіття», до якого рано чи пізно приходить будь-яке антидемократичне суспільство. Не потрібно вирізнятися. Не потрібно проявляти ініціативу й робити щось без прямого наказу чи виразного схвалення. Не потрібно вважати себе якимось «іншим народом» або «унікальною особистістю». Не потрібно говорити зайвого. Не потрібно бути занадто гучними, занадто яскравими, занадто сміливими, занадто розумними, занадто амбітними, занадто несхожими на інших.

Це все, на жаль, відбувається зараз із мільйонами наших земляків — окупованих або силоміць депортованих. Їх занурюють у темряву несвободи й обмеженості, випалюють зсередини, як випалили їхні міста і селища. Окупанти дуже хотіли б зробити це з усіма нами, бодай дистанційно: чого вартує лише їхня кампанія «повернемо Україну в середньовіччя» з прицільним знищенням критичної інфраструктури, щоби позбавити нас світла, води, опалення, газу й інших благ цивілізації, бажано взимку, коли ми максимально вразливі й безпорадні.

Ця зима справді була однією з найважчих у житті кожного з нас, якщо не найважчою. Насправді ми молодці, ми непогано всі трималися, ми вистояли. Але постійне відчуття, що якісь дементори безперервно кружляють над нами, щоб висмоктати всі барви і смаки життя, запам'ятається надовго. Ця зима (як і ця війна загалом) багато чому нас навчила й далі вчить. Особливо — радіти життю в усьому його різнобарв'ї. Здавалося б, нам зараз нічому радіти: триває страшна війна, щодня гинуть найкращі з найкращих, наше життя зруйноване надовго, якщо не назавжди, а головне — цьому поки що не видно кінця. Проте радість — це теж наша зброя і наше укриття.

Ми ж не можемо знати, що залишиться з цієї пори,
що ми побачимо, озираючись згодом,
що для нас буде важливим.
Але поки що смерті так багато,
так невиправно багато,
і ми змагаємося в цьому дивному занятті —
співати до темряви, співати до глибини.
(Сергій Жадан)

«Count your blessings», каже стара приказка. Будь вдячним за те, що в тебе є. І ми вдячні. Дуже гостро відчуваємо зараз, що означає жити у вільному суспільстві, яке поважає і цінує людину, її

найменші права і свободи. Адже насправді немає «маленьких» прав і свобод. Ми побачили, що суспільство, яке не поважає «маленьких» права і свободи, так само нехтує і найважливішими з них: правом на життя, гідність, житло, роботу, мирне небо над головою, правом жити в своїй родині, на своїй землі, говорити своєю мовою. Ми дедалі більше цінуємо ті дрібнички, які здавалися другорядними, та зараз набули нових сенсів.

Після перших тижнів невідомості та страху ми стали завзято — навіть із якоюсь насупленою рішучістю — облаштовувати життя заново. Не так, ніби війни немає, а навпаки, з розумінням того, що вона надовго, але ми не дамо їй убити нас, «повернути в середньовіччя». Навіть якщо для цього потрібно повністю перебудовувати логістику бізнесів, перевозити цілі підприємства, стояти в чергах за паливом, витрачатися на генератори, організовувати дистанційну роботу для співробітників. Іноді навіть складно пояснити гостям з інших країн, що у нас насправді триває одна з найстрашніших і найруйнівніших воєн останнього століття, цілковито порівнянна з жахіттями Першої чи Другої світових воєн. Приїжджаючи в наші тилові міста, вони бачать спокій і підкреслену нормальність життя, роботу торгових центрів, прогулянки закоханих у парках, безтурботний вереск дітей на ігрових майданчиках. Посеред війни в нас відкриваються нові пекарні, кав'ярні, книжкові крамниці й навіть цілі видавництва, відбуваються концерти, виходять нові книги (хоча центр українського книгодрукування — це нещадно покалічений Харків, який потерпає від обстрілів і постійної загрози окупації). Ми маємо запаси круп і консервів, як і тривожні наплічники з документами, але щодня купуємо смачний свіжий хлібчик, запашну каву, квіти (новий хіт цього сезону — справжня бавовна, дуже красива). Коли вимикають струм, обвішуємо житло новорічними гірляндами й палимо чудернацькі запашні свічки, за першої-ліпшої нагоди біжимо в кіно (навіть якщо омріяний фільм вдається подивитися лише з третьої спроби, бо першим двом завадили повітряні тривоги), ходимо в театри (а при свічках вистави значно цікавіші), на мистецькі виставки й зустрічі з письменниками (і там майже завжди аншлаг). Звісно, у багатьох випадках збори з концертів одразу йдуть на ЗСУ, а нові книжки, вистави й фільми народжуються з історій цієї війни. Та й до будь-якого банального шопінгу тепер додаються міркування про підтримку вітчизняного виробника, справді дуже потрібну в цей складний час. Але насправді ми просто хочемо жити — повноцінно, яскраво і радісно — і зараз усвідомлюємо це тільки сильніше.

> *Ми потребуємо дива, потребуємо льодяників надії,*
> *дотиків радості, променів, що пробивають темряву.*
> *Що ти візьмеш, малий равлику, вибираючись зі згорілого дому?*
> *Насамперед віру в те, що ти сюди неодмінно повернешся.*
> (Сергій Жадан)

Ольга Карі в нотатках про перші місяці війни («Життя посеред життя») пише, що серед перших

речей, які вона робила, побачивши, як потроху оживає місто, і зрозумівши, що «життя триває», були купівля нових парфумів (які хотіла, але не встигла придбати 23 лютого), вигулювання весняної сукенки (бо набридло ходити в практичному, з наплічником із повним набором для виживання на три дні) і ласування новим видом млинців, з абрикосовим джемом (адже скільки можна замовляти лише улюблені зі згущенкою?). Напевно, не розуміючи контексту, не знаючи, як страшно й тоскно було жити в перекопаному окопами, перегородженому блокпостами Києві, посеред вибухів і майже постійного виття повітряних тривог, без змоги зв'язатися з батьками в оточеному Чернігові, можна було б запідозрити авторку в дріб'язковості. А ми кажемо: ура платтячкам! І млинцям, і абрикосовому джему, і квітам, і книжкам, і парфумам.

Це зовсім не «втома від війни» (хоча хто не втомився?) чи бажання «забути про неї» (як можна забути?). Навпаки, кожен цей жест дає нам нові сили й нову самоусвідомленість. Ми не відсторонюємося від війни, а вичаровуємо собі нових Патронусів. Усе це стало важливо, набуло нового звучання, усе це підтримує і надихає нас, допомагає долати темряву.

Серед важливих символів останнього року є і червона калина, і яскраво-рожева дитяча панамка соліста гурту «Kalush», і жіноча рука з червоним манікюром у Бучі, і жовто-блакитний браслетик на руці нашого захисника в піщаній могилі Ізюму, і кольорове волосся Мавки, і новий наклад дитячої книжечки Володимира Вакуленка, вбитого окупантами, і беззахисна святково-жовта затишна кухня з яблуками на столі в розбомбленому росіянами будинку в Дніпрі, і щоденне заспокійливе «над містом майорять наші прапори» від Сергія Жадана. Барви, які щодня дають нам силу, гнів і любов. Саме це в нас хочуть забрати, саме це вбити в нашому світосприйнятті. І ми вдячні за те, що можемо бути різними, яскравими, радісними, живими. Ми добре розуміємо, яку страшну ціну платять наші захисники, які охороняють від темряви не просто територію, а наше право залишатися вільними і щасливими.

> *А що ми з тобою робимо?*
> *А це ми смерть замовляємо.*
> *Як діти, в колодязь гукаємо, чекаємо звідти відповіді.*
> *Раптом вона озветься, раптом на світло вийде,*
> *і перестануть важити закони людської зграї.*
> (Катерина Калитко)

А ще ми закохалися одне в одного. Звісно, наше суспільство досі різнорідне й розділене, у нас різні цінності й уявлення про те, куди має рухатись Україна, і нас абсолютно точно не влаштовує багато чого в органах влади. Але парадоксальним чином ми полюбили одне одного у цій війні. Ми закохані в наших захисників і захисниць. Ми раптом побачили, які героїчні й віддані вчителі, медики, комунальники, рятувальники, електрики, залізничники. Ми всі стали

«трошечки героями», але все одно пишаємося кимось іншим, а це дуже цінно для будь-якого суспільства — вміти бачити в інших людях щось захопливе. Ми відкрили в собі вдячність за прості речі, які роблять життя спокійнішим і безпечнішим, бо добре бачимо, скільки щоденної праці і навіть героїзму в нинішніх умовах потребують вивезення сміття, безперебійний зв'язок, інтернет, громадський транспорт, супермаркети, безвідмовний банкінг. Ми відчуваємо турботу про себе щодня, із усіх боків, у простих словах «бережіть себе», «спокійного дня», «тримаймося», бо знаємо, скільки щирої любові стоїть за кожною такою фразою..

І це надзвичайно цікавий феномен. Адже зазвичай війни роз'ятрюють людей, розділяють їх, призводять до самотності, відчуття приниженості, огиди, сорому. Але, здається, наше суспільство заряджається зараз почуттями гідності та єдності на кілька поколінь уперед. Напевно, зокрема тому, що в цій війні ворог якраз і намагається зламати нашу гідність і єдність, знищити нас як націю. Тож найефективніший спосіб опору — це вирощування в собі всього людського, теплого і доброго небувалими темпами.

Ще не бачила їх такими
достобіса красивими.
Крізь утому, розгубленість, легкий алкогольний делірій
проступає страшна і незбагненна сила —
і вирізьблює лиця, яких не було у мирі.
Ніби військо архангелів, тільки тепліше, ближче,
поправляючи зброю, хрипко питає дорогу.
(Катерина Калитко)

Усе це робить нас кращими вже тут і зараз. Красивішими, добрішими, сміливішими. Ми вчимося зараз одне в одного бути кращими друзями, родичами, колегами, земляками, співрозмовниками.

Багато хто говорить, що більшість із тих, кому довелося виїхати за кордон, в Україну вже не повернеться. Мені здається, що це хибна думка — принаймні тому, що виїхали переважно жінки і діти; їм буде до кого повертатися, коли їхні чоловіки й батьки прийдуть із фронту. Я вірю, що ці люди привезуть нам багато цікавого досвіду, нових культур, відчуття єдиної, але такої різноманітної, різнобарвної, різномовної Європи. Спогадів про підтримку і співчуття, там отримані. Нових друзів і зв'язків зі справжніми, живими європейцями. Розуміння того, що нам треба зробити тут, щоб Україна стала трошечки ближчою до цивілізованого світу.

А якщо хтось і не повернеться — нехай навіть тисячі, десятки тисяч — то й у це не так страшно. Тоді в нас буде потужна діаспора по всьому світу, а ми вже знаємо, як важливо мати

сильну й віддану діаспору для підтримки в критичні моменти. Наша діаспора завжди підтримувала і надихала нас, особливо тоді, коли сама Україна потерпала від меншовартості й убогості. І зараз саме українська діаспора, її голос, її зв'язки, її фінанси значною мірою витягують нас у цій війні і, зокрема, допомагають нам залишатися в центрі уваги всього світу. Нехай українці живуть, нехай подорожують, нехай вивчають мови, нехай здобувають освіту і самоствердjуються.

Ми за це і воюємо.

ІРИНА СТАРЧЕНКО 27 КВІТНЯ 2023

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**